

Brexit Sonrası Transatlantik İlişkilerde Olası Tahminler

Sezin İba Gürsoy*

Neriman Hocaođlu Bahadır**

Giriş

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği (AB) dünya çapında ekonomik, güvenlik, kültürel ve tarihsel bağlar açısından oldukça bağlantılı iki aktördür. Atlantik'in iki yakasındaki bu aktörler bir dayanışma örneği sergileyerek serbest piyasa ekonomisi çerçevesini temel alarak liberal değerlerin korunması görevini de yürütmektedirler. Transatlantik ittifak, dünya çapında güçlü bir iş birliği sütunu olarak bilinmesine karşın son yıllarda yaşanan çeşitli krizler-2008 Küresel Mali Kriz, Irak Savaşı, Mülteci Krizi, Brexit ve Korona virüs gibi- ittifak içinde bir aşınma ve yıpranmaya neden olmuştur. Smith (2018) ABD-AB ilişkilerinde son dönem yaşanan bu krizlerin oluşturduğu ortak tehditlerin ilişkilerdeki ana eksenini belirlediğini iddia etmektedir. Amerikan-Avrupa ilişkisine zarar veren önemli unsurlardan biri de paylaşılan değerlere ve liberal demokra-

siye olan inancın azalmasıdır. Bunun arkasında 2008 ekonomik krizinin etkilerini görmek mümkündür. 2008 krizi, yalnızca ABD ve Avrupa'nın ekonomik üstünlüğünü ve dünya ekonomisini şekillendirme imtiyazının meşruiyetini sorgulatmakla kalmamış, Batı ittifakının ideolojik, siyasal hegemonyasının da tartışılmasını kolaylaştırmıştır (Özel, 2018). Liberal düzenin yara alması, Brexit referandumu ve ardından Trump'ın ABD başkanlığına seçilmesi küresel belirsizliklerin daha fazla hissedilmesine neden olmuştur.

Tüm bu gelişmeler ışığında burada ele alınan ana soru Brexit'in geleneksel Transatlantik iş birliği üzerinde ne gibi etkileri olabileceğidir. Yakın zamandaki çalışmalara bakıldığında literatürde daha çok Brexit'in AB-NATO ilişkileri üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalara rastlanmaktadır. Bu çalışma ise sadece NATO şemsiyesi altında değil de daha çok ABD-AB özelinde bir analiz yapma-

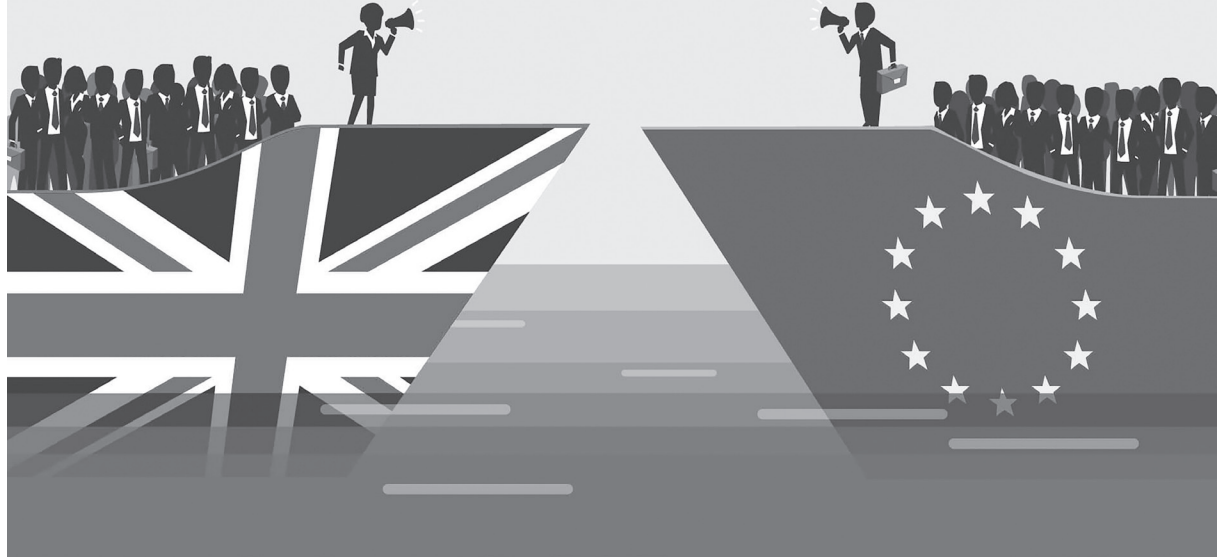
yı hedeflemektedir. Bu bağlamda öncelikle İngiltere'nin AB'den nasıl ayrılacağı üzerinde durulacaktır. Sonrasında ise İngiltere'nin taraflar arasındaki konumunu göz önünde bulundurarak Transatlantik ilişkilerle ilgili çeşitli çıkarımlar yapılacaktır.

Brexit Öncesi ABD-AB İlişkilerine Kısa Bir Bakış

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, Amerika'nın AB'ye yönelik politikası devamlılık sergilemiştir. Bunun en önemli sebeplerinden biri Birleşik Krallık ile ABD arasında tarihi ve kültürel yakınlıklardan doğan bir "özel ilişki" nin varlığıdır. ABD, Avrupa'yı çoğu zaman ortak değerler kümesi ve stratejik çıkarlar için önemli bir ortak olarak görmüş, Birleşik Krallık ise kıta Avrupası ile ABD arasında bir köprü görevi görmüştür. Daha henüz dünya savaş bitmemişken ABD, "örtüşen değerleri, yakınlaşan çıkarları ve ortak hedefleri" doğrultusunda İngiltere'nin de dahil olduğu bir grup Batı Avrupa devletiyle "Atlantik" düzeni inşa etmiştir (Rees, 2017). Soğuk Savaş esnasında ise ABD, Avrupa'yla ilişkilerini Sovyetler Birliği'nden (SB) algılanan tehdit karşısında güvenlik temelinde şekillendirmiştir. Hatta Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) bütünleşme sürecinde Amerika'nın desteği açıkça görülmüştür. Soğuk Savaş sonrası dönemde, belki de ABD-Avrupa ilişkileri için en önemli zorluk, güvenlik iş birliğini geleneksel Doğu-Batı odağından daha küresel bir gündeme doğru ye-

niden yönlendirmek olmuştur (Rees, 2017). Bunun için taraflar arasındaki ilişkiler 1990'da kabul edilen Avrupa Topluluğu ve ABD İlişkileri Üzerine Transatlantik Deklarasyonla birlikte uzun vadeli bir dayanışmaya dönüşmüştür. Her ne kadar 1990'ların ortalarında Transatlantik ilişkilerde durgunlaşma ve kriz söylentileri çıksa da ilişkilerin dinamizmini sağlayan NATO şemsiyesi olmuştur.

2016 yılı Kasım ayında Trump yönetiminin ABD'de göreve gelmesiyle Transatlantik ortaklar arasında NATO'da yük paylaşımı sorunu gündeme gelmiştir. Bu sorun liberalizm, evrenselcilik, özgürlük ve demokrasi modelinin iki savunucusu olan ABD ve AB arasındaki gerilimleri arttırmıştır. Trump'ın popülist ve milliyetçi söylemleri ile Transatlantik stratejik ortaklığı, ilginç ve tartışmalı bir paradigmaya dönüştürmüştür. Bu da popülizm ve milliyetçiliğin ivme kazanmasına ve Batı liberal değerlerinin zayıflamasına neden olmuştur. Bir başka gelişme de Trump'ın, Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına destek vermesidir. Hatta Trump, Theresa May'ın Ocak 2017'de Beyaz Saray ziyareti sırasında Brexit'i "dünya için bir nimet" ve "güzel, güzel bir şey" olarak tanımlamıştır (The Telegraph, 2017). Özellikle, Trump'ın Obama'nın aksine ticaret alanında Birleşik Krallık'a ayrıcalıklı davranacağını ifade etmesi Brexit sürecinde oldukça etkili olmuştur (Özdemir, 2019).

Brexit ve AB ilişkileri

Brexit, kavramsal olarak ilk defa 1980'lerin ortalarında kullanılan ve Birleşik Krallık'ta şekillenen Avrupa şüpheciliğini (İzci Connelly, 2015) ve özellikle de AB şüphecilerinin¹ konumunu güçlendirecek bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Brexit referandumunun 23 Haziran 2016'da gerçekleşmesiyle AB içerisinde çeşitli tartışmalar başlamıştır. Ancak sürecin başlaması, referandumun yapılması ve sonrasında geçen dört yıl AB'nin çözülmesinin bu yönde beklentilerin aksine çok da kolay gerçekleşecek bir değişim olmadığını göstermiştir.

Kısaca değinmek gerekirse Brexit genel olarak AB içerisindeki şüpheciler arasında önemli konuma sahip olan Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden ayrılması olarak nitelendirilebilir.

¹AB şüphecileri kısaca AB kurumlarına ve/ya politikalarına karşı olanlar olarak tanımlanabilir
Daha fazla bilgi için bkz. <https://ukandeu.ac.uk/the-facts/what-is-a-euroscptic/>

AB'nin öncüsü olan AET, 1957'de kurulurken –ABD'nin Kennedy'den bu yana onları Avrupa entegrasyonuna katılımları için teşvik ettiği düşünülse de (Oliver, Williams, 2016)- Birleşik Krallık, bu Topluluk içerisinde olmayı tercih etmemiştir. Ancak kısa bir süre sonra kararını değiştirerek üyelik başvurusunda bulunmuş ve 1973'te üye olmuştur. Her ne kadar Tek Pazar'ın serbestleşmesi, AB genişlemeleri, dış konularda AB iş birliği, güvenlik ve savunma konularını kısmen Birleşik Krallık'ın çabaları olarak görülse de (Oliver ve Williams, 2016) Birleşik Krallık, Birlik içerisindeki politikalara karşı çoğu zaman şüpheci bir tavır sergilemiştir. Örneğin üye olduktan hemen sonra 1975'te üyeliği sorgulayan referandum denemesi (İzci Connelly, 2015), Thatcher ile alınan geri ödeme, Schengen Alanına girmemesi, Eurozone'da yer almaması, anlaşmalara konulan çekinceler ve diğer pek çok

çekince ile AB içerisinde 'şüpheli' olarak nitelendirilebilecek ülkeler arasında yerini almıştır. Tüm bu nedenler AB bütünleşmesini pek çok açıdan desteklemediğinin de kanıtı olmuştur. Bu şüpheli yaklaşımı nihayet 2016 referandumu ile resmi bir boyut kazanmıştır.

23 Haziran 2016'da gerçekleşen referandum ile Avrupa ve dünya için bir çok etkisi yaratarak ilk defa bir AB üyesinin Birlik'ten ayrılmak için olumlu oy kullandığı görülmüştür (Oven and Walter, 2017). Bu gelişme sonrasında Brexit'in AB'nin diğer şüpheli üyeleri arasında domino etkisi yaratacağı yönünde görüşler ortaya çıkmış ancak üyeler bu yönde adımlar atmamışlardır. Buna ilaveten Birleşik Krallık içerisinde tartışmalar ve referandumun yenilenmesine ilişkin çeşitli istekler de dile getirilmiştir. Ancak referandumla verilen karardan sonra 29 Mart 2017'de Lizbon Antlaşması 50. Maddesi gereğince ayrılığa ilişkin tebliğ mektubu AB Konsey Başkanı Tusk'a teslim edilmiştir (European Council). Uzun ve tartışmalı bir süreç sonrasında 1 Şubat 2020'de geri çekilme anlaşması yürürlüğe girmiştir (European Council). Bu aşamadan sonra en çok merak edilen konu ilişkilerin nasıl devam edeceği olmuştur.

Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması ile AB ve Birleşik Krallık'ı nelerin beklediği konusunda çeşitli yorumlar bulunmaktadır. Birleşik Krallık'ın artık AB karar alma mekanizmasına dahil olmadığı düşünüldüğünde ilerleyen süreçte AB-Birleşik Kral-

lık ilişkilerinin nasıl olacağı aslında anlaşma metninde belirli ölçüde yer almaktadır. Örneğin Geri Çekilme Anlaşmasında geçiş dönemine ilişkin konular da yer almaktadır ki bu dönem 2020'nin sonuna kadar geçerlidir (European Commission, 2020). Geçiş döneminin uzatılması için Birleşik Krallık'ın Haziran 2020 tarihine kadar başvurması beklenirken böylece bir başvuru gerçekleştirilmemiştir. Bu da ayrılığın 2020 sonrasında geçiş döneminde bir uzatmaya gitmeden kesinleşeceğinin bir göstergesidir. Ancak görüşmelerin hala devam ettiğini de belirtmek gerekir. Örneğin balıkçılık ve ticaret konusunda kesinleştirilmesi beklenen konular bulunmakta ve eğer yıl sonuna kadar bir anlaşmaya varılamazsa AB ve Birleşik Krallık arasında dolaşıma giren mallara vergi uygulanmaya başlanacaktır (BBC, 2020).

Ticaret anlaşması gibi ekstra görüşmeler gerektiren bazı konular olsa da Geri Çekilme Anlaşması ile pek çok konu kararlaştırılmıştır. Anlaşma içerisinde kesinleşen konular arasında ortak hükümler, vatandaşların hakları, düzen içerisinde bir geri çekilmenin yapılabilmesine ilişkin konular, geçiş dönemi, finansal konular, anlaşmanın etkili bir şekilde uygulanması ve üç protokol yer almaktadır. Bu protokoller İrlanda, Kıbrıs ve Cebelitarık ile ilgilidir ve her biri anlaşmaya dahil edilmiştir (European Commission, 2020). Özellikle Kuzey İrlanda ile İrlanda arasındaki sınırın niteliğine ilişkin hazırlanan protokol görüşmelerde en çok tartışılan ko-

nulardan biri olmuştur. Anlaşma oldukça kapsamlı şekilde hazırlanmış olmasına rağmen yukarıda da belirtildiği üzere ticaret anlaşması gibi hala mutabakata varılması gereken alanlar mevcuttur. Bu da AB'nin ne kadar iç içe geçmiş, sarmal bir yapısı olduğunu göstermektedir. AB politikaları, bunların işleyişleri, halkları ve halkların hakları kolayca ayrıştırılacak bir yapıda değildir. Söz konusu ilişkiler adım adım geliştirilmiş ve iç içe geçmiştir. Birleşik Krallık her ne kadar AB politikalarının bazılarının dışında kalmayı tercih etmiş olsa da AB'nin ilk genişlemesinin üyesidir ve eleştirilse de bütünleşmiş bir birlikten ayrılmaya çalışmaktadır. Üstelik bu ayrılığın maddi olarak bir yükümlülüğü de bulunmaktadır. Çünkü AB Komisyon Sözcüsü Mina Andreeva'nın da belirttiği üzere üye ülkeler "...üyelik döneminde ortaya koyduk-

ları taahhütleri yerine getirmek zorunda"dır (Hürriyet, 2019).

Brexit, AB açısından iki şekilde değerlendirilebilir. Birincisi Brexit'in AB'nin çözülmesine yol açacağı görüşü ki bu görüşe göre AB şüphesiz diğer ülkeler de Brexit'ten hareketle AB'den ayrılmak isteyeceklerdir. Bu düşünce temelinde referandum öncesinde basında Hollanda, İsveç ve Danimarka'nın ne yapacağını sorgulayan haberler yer almış (Henley, 2016) ve hala daha Polexit, Hunexit şeklinde haberler yer almaya da devam etmektedir (Gera, 2020). Ancak hiçbir üye ülke henüz bu yönde bir irade beyan etmemiştir. İkinci görüş ise Birleşik Krallık'ın Birlik'ten ayrılması dolayısıyla AB'nin ulus-üstü yapısının güçleneceğidir (De Ville, Siles-Brügge, 2019). Çünkü daha önce de belirtildiği üzere Birleşik Krallık AB politikaları konusunda çekince-

lerini belirterek bunların anlaşmalara dahil edilmesini sağlayan bir üyeydi. Dolayısıyla muhalefetin daha az olduğu bir birliğin bütünleşmeye daha fazla ağırlık verebileceği düşünülebilir.

Brexit'in Ardından Transatlantik İlişkilerde Olası Tahminler

Brexit, Transatlantik ilişkilerin geleceğini açısından farklı boyutlar içermektedir. Etkilenecek konuların başında Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) ve Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası (OGSP) olarak bilinen AB'nin bağımsız dış güvenlik ve savunma politikaları gelmektedir. Konuyla ilgili görüşlerden ilki Birleşik Krallık'ın üyelikten ayrılmasının, OGSP'yi zayıflatacağı ve AB'nin küresel konumunu olumsuz yönde etkileyeceğidir. Diğer bir görüş ise AB'nin savunma alanında entegrasyon çabalarına geleneksel olarak çe-

kimser yaklaşan Birleşik Krallık'ın vetosunun ortadan kalkmasıyla AB'nin "savunma birliği" olma yolunda emin adımlarla ilerleyebileceğidir (İKV, 2017). Benzer şekilde Barichella (2016), Brexit'in OGSP'yi güçlendirmek için birçok yeni olasılığın önünü açacağını düşünmektedir. Bu bağlamda gözler AB antlaşmalarında yer alan ancak siyasi irade veya AB'ye duyulan güven eksikliği nedeniyle potansiyeli henüz açığa çıkarılmayan araçlara çevrilmiştir. Bu araçlardan en bilineni Lizbon Antlaşması'nın getirdiği yenilikler arasın sayılan PESCO²'dur.

Yukarıda bahsedildiği üzere ABD ve İngiltere arasındaki güçlü bağlar devam ederken, Brexit Amerika'yı

² PESCO (Daimi Yapısal İşbirliği) Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma politikasının bir parçasıdır. Bu konudaki düzenlemeler, ABA'nın 42(6) ve 46'nci Maddelerinde ve Antlaşmaya Ek 10 No.lu Protokol'de ortaya koyulmaktadır.

ister istemez Birlik içindeki diğer müttefiklerle bağlarını güçlendirmeye doğru itmiştir. Esasen ABD son yıllarda İngiltere'nin dışındaki AB ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye çalışmıştır. Örneğin farklı birçok konudaki tartışmalarına rağmen, ABD ile Almanya arasında açık bir yakınlaşma başlamıştır. Bu bağlamda Atlantik genelinde değişen dinamiklere bir yanıt olarak, Obama yönetimi Almanya'yı Birlik içinde kilit aktör olarak tanıyarak ilişkilerini buna göre şekillendirmiştir. Özellikle Transatlantik ekonomik ve ticari meselelerde ve hatta mülteci krizi gibi uluslararası sorunları tartışmak için Obama önce Merkel'e yönelmiştir. Sonuç olarak, Brexit oylamasına kadar, Almanya ve İngiltere, Washington'un gözünde, farklı nedenlerle de olsa, Transatlantik ilişkilerde ayrıcalıklı ortaklar olarak, Fransa'nın önü-

ne geçmişlerdir (Barichelle, 2016). Ne var ki Brexit kıtadaki güç dengesinde potansiyel bir değişikliği temsil etmektedir. Mesela Brexit ardından Birliğin ODGP'nin gelişiminde İngiltere ile birlikte başrolü üstlenen Fransa, AB içindeki tek büyük askeri güç (Rees, 2017), BM Güvenlik Konseyi'nde kalıcı sandalyeye sahip bir nükleer güç ve dünyanın dört bir yanındaki kriz noktalarına müdahale edebilecek deneyimdeki ordusuyla ABD'nin Birlik içindeki askeri müttefiki pozisyona geçebilir (Oliver, Williams, 2016). Bunun yanı sıra Brexit kararının ardından Almanya'nın da "gönülsüz hegemon" yorumlarıyla Birleşik Krallık'ın yerini doldurabileceği dair beklentiler oluşmuştur. (İKV, 2017).

Kolonyal bir imparatorluk geçmişi, İngilizcenin evrensel bir dil olması ve farklı askeri kabiliyetleri nede-

niyle Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasının Birliğin önemli bir gücünü kaybedeceğini düşündürmektedir (İKV, 2017). Birleşik Krallık'ın Transatlantik ortaklar arasındaki köprü rolünün Brexit sonrasında azalacağı beklenmektedir. Böylelikle ABD-AB ilişkilerinin daha farklı ülkelerle özellikle de Almanya ile sürdürüleceği düşünülmektedir (Oliver, Williams, 2016). Bu yargıyı doğrular nitelikteki gelişme Şansölye Merkel'in yönetiminde Almanya'nın Birlik içinde ekonomik güç ve kilit karar verici olarak yeniden ortaya çıkarak, ABD-AB ilişkilerinde ekonomik ve ticari konularda liderliği üstlenmeye başlamasıdır. İKV'nin raporu Almanya'nın askeri açıdan daha aktif hale gelmesini, müttefikleriyle daha yakın iş birliğine gitmesini ve savunma harcamalarını artırma taahhüdünde bulunmasını Almanya'nın liderlik yönündeki adımları olarak yorumlamaktadır (İKV, 2017) Özdemir Almanya'nın Avrupa'da liderliğe soyunmasının diğer ülkeler tarafından "politik dikte" olarak algılandığının alını çizmektedir. (Özdemir, 2019).

Sonuç

Brexit ile birlikte AB tarihinde ilk defa bütünleşmede geriye doğru bir adım atılmıştır. AB bütünleşmesinde şüpheliler olarak nitelendirilebilecek ülkeler- ki Birleşik Krallık da bunlardan biriydi- AB politikaları ve kurumları konusunda çekincelerini dile getirmeyi ve uygulamanın dışında kalmayı tercih etmişlerdir. 2016 yılında gerçekleşen referandum ile Bir-

leşik Krallık şüpheliğini bir adım ileriye taşıyarak Birlikten ayrılmaya karar vermiştir. Uzun görüşmeler ve tartışmalar sonrasında 1 Şubat 2020 itibariyle ayrılık gerçekleşmiş ve 2020'nin sonu itibariyle de geçiş dönemi tamamlanmış olacaktır. Yapılan Geri Çekilme Anlaşması ile pek çok konuda karara varılırken hala tartışılmakta olan konular da mevcuttur. Bu da doğası gereği iç içe geçmiş, sarmal bir yapıya sahip olan AB'den ayrılmanın ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bu ayrılıkla birlikte AB içerisinde bir çözülmenin yaşanacağına ilişkin görüşler de AB'nin ulus-üstü yapısının daha güçlü olacağına dair görüşler de henüz gerçekleşmemiştir. Zamanla bu görüşlerin hangi yöne evrileceği görülecektir. Ancak Birlik, şüpheli de olsa önde gelen güçlü bir üyesini kaybetmiştir. Küresel siyaset açısından değerlendirildiğinde ise ABD gözünden Brexit artık AB masasında en yakın, en etkili Avrupalı müttefikine sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Bu yönüyle müttefikler arasında yeni bir dinamizm gelişerek ABD'nin AB üye devletleriyle ilişkilerini güçlendirme şansı oluşabilir. (Oliver, Williams, 2016). Transatlantik ilişkilerin zaten bir revizyona ihtiyacı olduğu düşünüldüğünde önümüzdeki yıllarda transatlantik ilişkilerde yeni ittifaklar beklenmelidir. Bu doğrultuda ABD, Transatlantik ilişkiler için muhatap olarak Fransız-Alman eksenini alarak İngiltere ile kurduğu "özel ilişki" benzerinde bir ilişkiyi zamanla geliştirebilir. ABD ile Birleşik Krallık

arasındaki tarihi bağ devam ederken Brexit, AB ülkelerine de ABD ve NATO ile daha güçlü bir iş birliği fırsatı sunmaktadır. Bu doğrultuda Birleşik Krallık olmaksızın ABD-AB ilişkilerinin ortak fikirler, ortak çıkarlar, kurumsal bağlar ve bireysel liderler çerçevesinde güçlü kalabileceğine dair bir inanç vardır. Bunun için belki de yapılması gereken yaklaşık bir senedir dünyayı etkisi altına alan Korona virüs gibi küresel zorlukları birlikte aşmalarına yönelik bir iş birliği üretmelerinden geçmektedir.

Sözü Geçen Çalışmalar

BBC (7 Aralık 2020). Brexit: UK-EU trade talks continue as 'sticking points' remain, Erişim Adresi: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-55204371>.

Barichella, A. (2016). "Transatlantic Relations after Brexit", Foundation Robert Schuman, European Issues, No: 409. Erişim Adresi: <https://www.robert-schuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-409-en.pdf>.

European Commission. (2020). The revised EU-UK Withdrawal Agreement Explained), Erişim Adresi: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/slides_the_wa_explained.pdf.

European Council. Brexit. Erişim Adresi: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-uk-after-referendum/> (Erişim Tarihi: 29.11.2020).

De Ville, F. and Siles-Brügge, G.

(2019). The Impact of Brexit on EU Policies, Politics and Governance, 7(3). Pp.1-6.

Dominiczak, P. Swinford S., Lawler D., (2017). "Donald Trump says 'Brexit is a blessing for the world' after meeting with Theresa May, as UK and US vow to deepen the special relationship," The Telegraph, 28 January 2017. Erişim Adresi: <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/27/theresa-may-donald-trump-prove-opposites-can-attract-uk-us-leaders/>

Gera, V. (2020). "Poles voice fears of 'Polexit' as government defines EU over budget". Stars and Stripes. 9 Aralık 2020. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/10/brexit-domino-effect-europe-eu-referendum-uk>.

Henley, J. (2016). "Would Brexit trigger a domino effect in Europe?" The Guardian. 10 Haziran 2016. Erişim adresi: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/10/brexit-domino-effect-europe-eu-referendum-uk>.

Hürriyet (2019). "AB'den İngiltere'ye "ayrılık ücreti" uyarısı", 26 Ağustos 2019. Erişim adresi: [/www.hurriyet.com.tr/ekonomi/abden-ingiltere-ye-ayrilik-ureti-uyarisi-41312530](http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/abden-ingiltere-ye-ayrilik-ureti-uyarisi-41312530)

İzci Connelly, R. (2015). "Avrupa Şüpheliği ve Türkiye: Nasıl Bir Avrupa?", Marmara Avrupa Araştırmaları Dergisi, 23(2): 59-78.

Oliver, T., Williams. M.J, (2016). "Special Relationships in Flux: Brexit and the Future of the US-EU and US-UK Relationships." *International Affairs* 92 (3): 547–567.

Oven, E. and Walter, S. (2017). "Open Economy Politics and Brexit: insights, puzzles, and ways forward",- *Review of International Political Economy*. Vol.24, No.2, Erişim Adresi: <https://61eb244b5fbfa7f81c88060fa58de2f811c3b04f.vetisonline.com/doi/pdf/10.1080/09692290.2017.1307245?needAccess=true>.

Özdemir, Ç. (2019). "Trump Ve Avrupa Transatlantik Düzende Kırılma", *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi* , 18 (1) , 197-227.

Özel, S. (2018)"Trump ve Trum-pizm", *Cumhuriyet*, 05 Ağustos 2018.

Rees, W. (2017). "America, Brexit and the security of Europe". *British Journal of Politics and International Relations*, 19(3).

Şahin, Y. (2017). "Brexit ve Trump Çağında AB Güvenlik ve Savunma Politikaları", *İKV Değerlendirme Notu*, İstanbul.

UK IN A CHANGING EUROPE, What is a Eurosceptic?. Erişim adresi: <https://ukandeu.ac.uk/the-facts/what-is-a-eurosceptic/>